

DANMARK I DEN GLOBALE ØKONOMI

SEKRETARIATET FOR MINISTERUDVALGET

Prins Jørgens Gård 11, 1218 København K

Telefon 33 92 33 00 - Fax 33 11 16 65

Bilag om brancheforskydninger og nye strukturer¹

I. Udviklingstendenser

Partsstyringen udfordres løbende pga. forandringer af kendte brancher, fag og arbejdsfunktioner:

- Et øget konkurrencepres på virksomhederne fører til, at de vidensintensive, komplekse og kreative arbejdsfunktioner koncentrerer sig i højt lønslandene, mens de mere rutineprægede og arbejdskraftsintense funktioner via outsourcing flyttes ud til lavtlønslande.
- Virksomhedernes værdikæde bliver mere opsplittet, og det øger efterspørgslen på personer og systemer, som kan hjælpe virksomhederne til at organisere egne aktiviteter såvel som aktiviteter, der er outsourcete.
- Kunderne efterspørger i større omfang individuelt tilpassede produkter og tjenesteydelser. Det stiller større krav til virksomhederne og deres medarbejdere om kundeforståelse og giver flere medarbejdere direkte kundekontakt.
- Der opstår nye markeder inden for bl.a. IT, service og oplevelsesøkonomi, hvilket giver anledning til nye brancher, fag og arbejdsfunktioner.
- Indførelsen af ny teknologi gør det muligt at automatisere og effektivisere arbejdsfunktioner, således at eksisterende fag og arbejdsfunktioner forandres eller gøres overflødige, samtidig med at nye kommer til.
- Ejerforholdene i erhvervslivet ændres som følge af internationale fusioner og opkøb, således at flere medarbejdere kommer til at arbejde i multikulturelle virksomheder. En væsentlig del af partsstyrets opgaver er at følge virksomhedernes behov for nye kompetencer og at udvikle uddannelsesmuligheder i forhold til nye beskæftigelsesområder.

Den dygtige faglærtes viden kan i dag være indlejret i et computerprogram eller et elektronisk styresystem. Samtidig har traditionelt adskilte brancher nærmet sig hinanden, mens andre brancher og fag er blevet beslægtede, fordi produktionsprocesser og serviceydelser bygger på samme teknologi.

Desuden har de udenlandsk ejede virksomheder også en betydning. Selvom de kun udgør 1 pct. af det samlede antal virksomheder i den private sektor i Danmark, står de for 17 pct. af den samlede

¹ Arbejdsrapporten er udarbejdet af Sekretariatet for ministerudvalget for Danmark i den globale økonomi. Papirerne er sendt til Globaliseringsrådet som faktisk baggrund for Globaliseringsrådets diskussioner. Globaliseringsrådet kan ikke tages til indtægt for arbejdsrapporterne.
Kilder: Teknologisk Institut samt Økonomi- og erhvervsministeriet

omsætning. I 2002 stod de for en omsætning på 410 milliarder og for 14 pct. af beskæftigelsen for lønmodtagere i den private sektor.

Generelt går udviklingen på det danske arbejdsmarked mod oprettelse af flere jobs i servicesektoren og nedgang i antal beskæftigede i industrisektoren. Men der er også behov for nye kombinationer af kompetencer, f.eks. mellem det tekniske og det merkantile område. Disse nye behov skal dækkes af uddannelser, der går på tværs af den traditionelle opdeling i tekniske og merkantile erhvervsuddannelser. Der er ingen hindringer i det gældende regelgrundlag, men der har vist sig andre barrierer i forbindelse med utraditionelle kompetencekombinationer.

De faglige udvalg kan f.eks. være uenige om, i hvilket fagligt udvalg nye uddannelser skal forankres. En kombinationsuddannelse af tandklinikassistent og lægesekretær blev ikke etableret, og etableringen af ferskvareassistentuddannelsen trak i langdrag.

II. Nye erhvervsuddannelser

a. IKT-branchen

Erhvervsuddannelserne har tidligere stået over for udfordringer. I 90'erne kom det til udtryk i et manglende udbud rettet mod en voksende IKT-branchen (Informations- og kommunikationsteknologi). Branchen blev relativt sent uddannelsesdækket. Resultatet var et stort antal autodidakte i slutningen af 90'erne og et stort antal universitetsstuderende, som ikke fik afsluttet deres kandidatgrad.

I de senere år er udviklingen vendt. Manglende praktikpladser og en voksende ledighed for uddannede fra nogle af de erhvervsfaglige IKT-ungdomsuddannelser har vist vanskelighederne ved en dynamisk tilpasning inden for det eksisterende vekseluddannelsessystem. Det angår både dimensionering, indhold og placering samt organisering af virksomhedsoplæringen. Flere analyser peger desuden på et begyndende mis-match i forhold til efterspørgslen på forskellige typer af IKT-kompetencer.

Fra at være en selvstændig branche og teknologi med en begrænset og relativ simpel udbredelse til andre brancher, er IKT-branchen blevet dybt integreret i næsten alle branchers processer, produkter og services.

b. Sundhed, velvære og fritid

I snitfladen mellem sundhed, velvære og fritid tegner der sig nye beskæftigelsesmuligheder med forskellige karakteristika: Inden for fritidsområdet drejer det sig om sport og motion. Uden for Danmark og på EU-niveau er der allerede initiativer for at få uddannelsesdækket dette voksende beskæftigelsesområde med offentligt anerkendte erhvervsfaglige kvalifikationer.

Undervisningsministeriets analyse af behovet for nye korte erhvervsfaglige uddannelser påviste et voksende behov for udbud af kvalifikationer inden for sport, fritid og velvære. Det samme blev påpeget i LO's Tænketank om erhvervsuddannelsernes fremtid. Der peges på behovet for en professionalisering af det frivillige arbejde og deltidsansatte, der varetager lønnede job som instruktører, trænere og ledere. Et væsentligt argument er øget kvalitet som følge af et bredere og dybere kompetencefundament.

Med et stigende behov for en forebyggende indsats og en ændret livsstilsorientering vil der være fokus på sundhed/motion på arbejdspladser for at reducere sygefravær, på ældre på dagcentre samt på børn og unge på grund af fedme problemer. Eksisterende uddannelser som køkkenassistent og social- og sundhedsassistent indeholder nogle af de komponenter, der kunne være elementer i en aktivt forebyggende indsats med udgangspunkt i de ældres eget hjem og ældrecentre.

Området for sundhed og velvære er præget af en række private kurser og uddannelser på fitness-området. Fitness-branchen er i øvrigt karakteriseret af mange meget små virksomheder. Virksomhederne ledes ofte af personer, som ikke har kvalifikationer fra det formelle uddannelsessystem, og virksomhederne har ifølge LO's analyse en begrænset oplæringskapacitet. De kompetencer, der typisk efterspørges inden for fitness-området, går på tværs af det merkantile område, jord til bord (kost og ernæring), social- og sundhedsuddannelserne, service samt elementer fra private udbydere af korte kursusforløb.

III. Udfordringer for partsstyringen

Med udviklingen opstår nye jobområder og –funktioner, der i dag ikke er uddannelsesdækkede, og som måske heller ikke er overenskomstdækkede. Det kan derfor være vanskeligt at etablere faglige udvalg. Det kan betyde, at der ikke oprettes uddannelser i f.eks. turisme.

Inden for de seneste år kan nævnes en henvendelse fra rideforeninger om etablering af en ridetræneruddannelse. Som en parallel kunne man forestille sig, at der findes jobfunktioner inden for mange idrætsgrene og eventindustrien, der i dag ikke er uddannelsesdækkede. Et andet eksempel er dyrevelfærd, hvor dyrebekyttelsesforeninger har gjort opmærksom på manglende uddannelsesdækning af jobfunktioner, der indebærer varetagelse af dyrs velfærd eksempelvis inden for dyrehandel og dyretransport. Her er der typisk tale om jobfunktioner, der ikke kan indpasses i organisationsstrukturen på arbejdsmarkedet.

Det kendte partsstyre kan derfor komme til at virke som en barriere for udviklingen af uddannet arbejdskraft inden for nye jobområder.

a. Fordele og ulemper

Den nuværende partsstyring giver store fordele. Der er en høj gennemsnitlig beskæftigelse for nyuddannede med erhvervsrettet ungdomsuddannelse sammenholdt med andre lande, f.eks. Finland og Sverige. Det er desuden en fordel med nationalt anerkendte kvalifikationer, som understøtter en funktional mobilitet på arbejdsmarkedet. Det eksisterende partssystem - med faglige udvalg og en forholdsvis velafgrænset branchefaglig tilgang – bygger på kendte brancher og overenskomstområder og kan måske ikke tilstrækkeligt tidligt opfange, beskrive og uddannelsesdække behov, som går på tværs af eksisterende brancheområder og faglige udvalg.

De faglige udvalg er heller ikke egnede til at afdække og uddannelsesbeskrive nye spirende vækstområder, som ikke er organiserede inden for de eksisterende partsstrukturer. Det gør det også vanskeligt at opfange og uddannelsesdække nye jobområder, der går på tværs af de faglige udvalgs områder.

b. Sektorinitiativer

Maastricht-analysen fra 2004 – der blev forelagt for de europæiske undervisningsministre på deres opfølgingsmøde til Københavnerprocessen - viser, at der både inden for nye vækstområder og traditionelle sektorer, hvor uddannelsesdækningen er lav, er sektorinitiativer i gang på europæisk niveau. Intentionen er at udvikle europæiske certifikater (beviser) på forskellige uddannelsesniveauer inden for de givne sektorer, for eksempel sport og turisme.

Branche- og teknologiovervågning vil kunne opfange og beskrive udviklingsdynamikker inden for de givne brancher og sektorer. Erfaringer fra European Monitoring Centre for Change viser imidlertid, at metoder, der bygger på en branche- og sektortilgang, har vanskeligt ved at opfange helt nye beskæftigelsesområder, som går på tværs af eksisterende branchedefinitioner og teknologier.

c. Klynger og værdikæder

Kompetenceklynge- og værdikædetilgangen synes at være bedst til at opfange branche- og teknologidynamikker set i et uddannelses- og kvalifikationsperspektiv, men der er kun begrænsede erfaringer med disse metoder. Ved at samle forskellige kompetencer inden for en branche vil det hurtigere blive tydeligt, hvilke kvalifikationer og uddannelser der er behov for. I modsætning hertil har lande som Finland, Irland og Østrig igangsat initiativer, som på forskellig vis inddrager mere kvalitative metoder i overvågningen af fremtidige kvalifikationsbehov.

På social- og sundhedsområdet kan både den forebyggende og den behandlende indsats samles. Det vil for eksempel dreje sig om: Social- og sundhedsassistenter (i dag SOSU); tandklinikassistenter (i dag service); køkkenassistenter (i dag jord til bord), redderfaget (i dag transport mekanik og logistik) og sundhedssekretær (det merkantile område).

IV. Andre lande

Uddannelsespolitiske tiltag i Sverige i forhold til musik og spilindustrien har vist, at et tidligt udbud af nye uddannelser og efteruddannelser - inden der er opstået en systematisk efterspørgsel af kvalifikationer - kan have en positiv erhvervs- og regionalpolitisk effekt i form af virksomhedsudvikling og etablering.

Til sammenligning har England et veludviklet udbud af kvalifikationer på forskellige kompetenceniveauer, udviklet i et tæt samspil mellem markedet og regionale Sector Skills Councils – *Skills Fast*. Også i USA ses et voksende udbud af kvalifikationer fra de amerikanske Community Colleges som et svar på et marked i vækst – specielt i de amerikanske storbyer på øst- og vestkysten.

På nye branche- og teknologiområder, som nanotek, biotek, nye energiformer – homeland security – er der sat et initiativ i gang i USA, som integrerer erhvervspolitisk, arbejdsmarkedspolitisk og uddannelsespolitisk i en fælles satsning. Initiativet under USA's Department of Labour skal ses som svar på en øget globalisering og udflgning.

Inspiration vil også kunne hentes fra det tidligere amerikanske initiativ SCANS, hvor hovedprincippet var en samordning i 16 erhvervs-klynger (*occupational clusters*). De er karakteriseret ved en række sammenfaldende arbejdsprocesser og dertil hørende funktionelle kompetencer. Kompetencerne er

defineret på forskellige niveauer og i forskellige specialiseringsgrader. I Danmark kunne et udgangspunkt være ressourceområdestudierne samt de regionale og nationale kompetenceklynger.

*For eventuelle faktuelle spørgsmål: Undervisningskonsulent Philip Pedersen,
Undervisningsministeriet, telefon 33 92 57 09*